КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Рэктар
_______________ А.І.Жук
«_17_» ___04___ 2024 г.
Рэгістрацыйны № УД- _______/ вуч.
УД-26-2-153-2024/уч.

Гістарычная геаграфія Беларусі
Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне ўстановы вышэйшай адукацыі
для спецыяльнасці
1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

2024 г.

Вучэбная праграма складзена на падставе адукацыйнага стандарта па спецыяльнасці: 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа (зацв. 25.07.2016, № 69) і вучэбнага плана спецыяльнасці (№ 018-2021/у)

СКЛАДАЛЬНІК:
Дубінін Дз.У., дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і методыкі выкладання гісторыі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:
А.А.Цобкала, дацэнт кафедры міжкультурных камунікацый і рэкламы УА «Беларускі дзяржаўны універсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат гістарычных навук, дацэнт;
А.Ф.Рацько, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і славянскіх народаў установы адукацыі «Белаурскі дзяржаўны педагагічны універсітэт імя Максіма Танка», кандыдат гістарычных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:
Дырэктар дзяржаўнай установы адукацыі
«Гімназія № 20 г. Мінска" І.Р.Глінская

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай усеагульнай гісторыі і методыкі выкладання гісторыі БДПУ
(пратакол № 8 ад 26.03.2024).
Загадчык кафедры В.А.Йоцюс

Навукова-метадычным саветам установы вышэйшай адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

(пратакол № 6 ад 16.04. 2024).

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджальных яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст
вучэбна-метадычнага аддзелу Г.В.Вінаградава

Дырэктар бібліятэкі Н.П.Сяткоўская

РАЗМЕРКАВАННЕ БЮДЖЭТУ ВУЧЭБНАГА ЧАСУ

Назва вучэбнай дысцыпліны	Семестр	Колькасць гадзін вучэбных заняткаў						Самастойная (пазааўдыторная) работа	Форма атэстацыі
		усяго	аўдыторных	З іх					
				лекцыі	практычныя	семінарскія	Самастойная кіруемая работа		
Гістарычная геаграфія Беларусі	7	100	48	18		26	2л/2с	52	залік
Усяго гадзін	7	100	48	18		26	2л/2с	52	залік

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна «Гістарычная геаграфія Беларусі» прадугледжана адукацыйным стандартам і тыпавым вучэбным планам падрыхтоўкі студэнтаў па спецыяльнасці 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа і адносіцца да вучэбных дысцыплін модуля «Менеджмент адукацыйнага турызму».

Вучэбная праграма накіравана на вывучэнне гістарычнай фізічнай геаграфіі, гістарычнай геаграфіі насельніцтва, гістарычнай эканамічнай геаграфіі, гістарычнай палітычнай геаграфіі.

Навукова-тэарэтычныя пытанні, якія разглядаюцца ў працэсе вывучэння дысцыпліны, дазваляюць студэнтам авалодаць асновамі тэарэтычных ведаў у галіне гістарычнай геаграфіі, сфарміраваць сістэмны падыход да разумення яе сутнасці і месца сярод іншых навук. Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі» станоўча ўплывае на павышэнне якасці гістарычнай адукацыі, спрыяе грамадзянска-патрыятычнаму выхаванню студэнтаў, усебаковаму развіццю іх здольнасцей, фарміраванню практычных навыкаў і ўменняў праводзіць самастойныя навуковыя даследаванні.

Мэта вучэбнай дысцыпліны: фарміраванне ў студэнтаў цэласнага ўяўлення пра гістарычную геаграфію як навуку, авалодванне імі сістэматызаванымі ведамі пра развіццё гістарычнай геаграфіі Беларусі ад найстаражытных часоў да пачатку XXI стагоддзя; грамадзянска-патрыятычнае выхаванне студентаў, фарміраванне у іх ашчадных адносін да гісторка -культурных каштоўнасцяў.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

сфарміраваць сістэмныя веды аб месцы Беларусі ў сусветным супольніцтве, аб яе прыродна-рэсурсным, сацыяльна-дэмаграфічным, вытворчым патэнцыялах;

паказаць асаблівасці прыроды роднага краю, вызначыць ўзаемасувязь прыродных кампанентаў і магчымасцяў рацыянальнага прыродакарыстання;

авалодаць практычнымі ўменнямі выкарыстання ведаў і практычных навыкаў у галіне гістарычнай геаграфіі ў вучэбнай і пазакласнай рабоце.

Вучэбная дысцыпліна» «Гістарычная геаграфія Беларусі» уваходзіць у цыкл дысцыплін спецыяльнай падрыхтоўкі кампанента установы вышэйшай адукацыі. Паспяховасць вывучэння вучэбнай дысцыпліны забяспечваецца папярэдняй падрыхтоўкай студэнтаў па дысцыплінах, якія ўваходзяць у модулі: «Гісторыя Беларусі», «Гісторыка-культурная спадчына Беларусі» .

Засваенне вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі» павінна забяспечыць фарміраванне наступнай спецыялізаванай кампетэнцыі (СК-4) – выкарыстоўваць эканамічныя метады і тэхналогіі арганізацыі экскурсійна-краязнаўчай дзейнасці, гісторыка-геаграфічных даследаванняў, выкарыстоўваць сістэмныя кампаненты культурна-гістарычнай спадчыны ў гістарычнай рэтраспектыве .

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **ведаць:**

геаграфію і гісторыю Беларусі;

фізічную, сацыяльную, палітычную і эканамічную геаграфію ў гістарычным ракурсе;

гісторыка-геаграфічныя паняцці і тэрміны;

тэхналогіі выкарыстання і абнаўлення ведаў па гістарычнай геаграфіі.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **умець:**

праводзіць паралелі гістарычных падзей з тэрытарыяльнымі размяшчэннямі,

звязваць прыродна-кліматычныя ўмовы з гаспадарчай дзейнасцю насельніцтва беларускіх рэгіёнаў на працягу ўсёй гісторыі,

характарызаваць эканоміка-геаграфічнае і палітыка-геаграфічнае становішча краіны.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **валодаць:** тэхналогіямі выкарыстання і абнаўлення ведаў па гістарычнай геаграфіі. навыкамі выкарыстання тэхнічных сродкаў, упраўленнем інфармацыяй і работай з кампутарам

Усяго на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны вучэбным планам адводзіцца 100 гадзін, 48 гадзін – аўдыторныя заняткі (20 гадзін – лекцыі, 28 гадзін – семінарскія заняткі). На кіремую самастойную работу па вучэбнай дысцыпліне адводзіцца 4 гадзіны, з іх 2 гадзіны – лекцыі; 2 гадзіны – семінарскія заняткі. Самастойная (пазааўдыторная работа) – 52 гадзіны. У ходзе выканання самастойнай работы студенты вывучаюць асноўную і дадатковую літаратуру, здзяйсняюць падрыхтоўку да семінарскіх заняткаў, заліку.

Вучэбная дысцыпліна «Гістарычная геаграфія Беларусі» вывучаецца студэнтамі дзеннай формы атрымання адукацыі ў 7 семестры, на 4 курсе. Прамежкавая атэстацыя праводзіцца на дзеннай форме атрымання на 4 курсе ў 7 семестры ў форме заліку.

ЗМЕСТ ВУЧЕБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

1. Гістарычная геаграфія Беларусі – спецыяльная гістарычная дысцыпліна

Прадмет,змест і задачы вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі». Асноўныя элементы, метады і крыніцы гістарычнай геаграфіі. Развіццё гістарычнай геаграфіі Беларусі як навуковай дысцыпліны. Узаемасувязь гістарычнай геаграфіі з сумежнымі навукамі: гісторыяй, геаграфіяй, археалогіяй, этналогіяй, антрапалогіяй, біялогіяй.

2. Гістарычная фізічная геаграфія.

Рэльеф. Агульныя рысы будовы паверхні Беларусі. Асноўныя ўзвышшы, раўніны і нізіны, рачныя даліны. Галоўныя фактары і ўмовы ўтварэння рэльефу Беларусі. Сучасныя рэльефаўтваральныя працэсы. Асноўныя генетычныя тыпы рэльефу: ледавіковы, водна-ледавіковы, азёрна-ледавіковы, алювіяльны, азёрна-алювіяльны, флювіяльны, суфазійна-карставы, эолавы, азёрна-балотны, схілавы, гравітацыйны, тэхнагенны. Занальныя рысы рэльефу. Геамарфалагічнае раянаванне. Вобласці Беларускага Паазер’я, Цэнтральна-беларускіх краявых ледніковых узвышшаў і град (Заходне і Ўсходне-Беларуская падвобласці), раўнін і нізін Перадпалесся, нізін Палесся. Рэльеф абласцей і геамарфалагічных раёнаў. Гаспадарчае значэнне рэльефу.

Клімат. Агульныя рысы клімату Беларусі. Кліматаўтваральныя працэсы і фактары. Тыпы паветранных масаў, іх паўтаральнасць. Цыкланічная і антыцыкланічная дзейнасць. Пераважаючыя напрамкі вятроў. Цеплавы рэжым Беларусі. Тэмпература паветра і яе тэрытарыяльнае размеркаванне па сезонах года. Тэмпература глебы. Водны рэжым Беларусі. Абсалютная і адносная вільготнасць паветра. Атмасферныя ападкі, іх размеркаванне па тэрыторыі і сезонах года. Снегавое покрыва, яго размеркаванне, магутнасць і ўстойлівасць. Небяспечныя метэаралагічныя з’явы: навальніцы, туманы, град, замаразкі, мяцеліцы, засухі і інш.

Унутраныя воды. Гідраграфічная сетка і водныя рэсурсы Беларусі. Асаблівасці гідраграфіі прыродных раёнаў Беларусі. Рачная сетка і сцёк. Водападзелы і галоўныя басейны. Працягласць рэк і гушчыня рачной сеткі. Тыпы рэк. Гаспадарчае значэнне рэк. Уплыў антрапагеннага ўздзеяння на сцёк. Праблема малых рэк.

Каналы і іх выкарыстанне. Тыпы каналаў. Перспектывы будаўніцтва новых каналаў.

Азёры, іх колькасць і размяшчэнне. Тыпы азёрных катлавін. Азёрнасць тэрыторыі. Гідралагічны рэжым азёр: жыўленне, ваганне ўзроўня, тэмпературны і лядовы рэжым. Жыццё ў азёрах. Класіфікацыя азёр. Характарыстыка асноўных азёрных груп. Асаблівасці выкарыстання прыродных рэсурсаў азёр.

Вадасховішчы і сажалкі, іх гаспадарчае значэнне і ўплыў на навакольнае асяроддзе. Падземныя воды. Артэзіянскія басейны на тэрыторыі Беларусі.

Глебавае покрыва. Фактары і працэсы глебаўтварэння на тэрыторыі Беларусі. Механічны склад глеб. Класіфікацыя глеб. Асноўныя тыпы і падтыпы глеб, іх распаўсюджванне. Аўтаморфныя глебы. Паўгідраморфныя (забалочаныя) глебы. Гідраморфныя (тарфяна-балотныя) глебы. Структура глебавага покрыва. Эрозія глеб і барацьба з ёй. Комплексная меліярацыя. Глебава-геаграфічнае раянаванне. Характарыстыка глебавых правінцый. Зямельныя рэсурсы.

Раслiннасць. Гісторыя фарміравання расліннага покрыва. Сучасны склад флоры. Элементы флоры: занальныя, інтразанальныя і азанальныя віды. Інтрадукаваныя расліны (культурныя палёў, лекавыя, дэкаратыўныя). Прыроднае расліннае покрыва Беларусі. Тыпы расліннасці (занальная, інтразанальная, азанальная).

Лясны тып расліннасці. Лясістасць тэрыторыі Беларусі. Класіфікацыя экалагічных тыпаў лесу. Асноўныя фармацыі лясоў. Тыпы лясоў: хваёвыя, яловыя, шыракалістыя, шыракаліста-хвойныя, дробналістыя лясы. Гаспадарчае выкарыстанне, аднаўленне і ахова лясоў Беларусі. Экалагічныя праблемы лясоў.

Лугавы тып расліннасці. Класы лугоў: поймавыя і пазапоймавыя. Тыпы лугоў: поймавыя высокага, сярэдняга і нізкага ўзроўняў, сухадольныя, нізінныя. Гаспадарчая ацэнка асноўных лугавых фармацый. Асаблівасці выкарыстання лугавой расліннасці ў Беларусі.

Балотная расліннасць. Асноўныя тыпы балот: вярховыя, пераходныя, нізінныя. Фларыстычны склад і асаблівасці будовы фітацэнозаў асноўных тыпаў балот Беларусі. Раянаванне. Гаспадарчае выкарыстанне і ахова балотнай расліннасці.

Водная расліннасць. Асаблівасці распаўсюджання гіграфітаў і гідрафітаў у вадаёмах рэспублікі. Расліннасць узбярэжжаў і водных акваторый.

Жывёльны свет. Агульная характарыстыка. Роля чалавека ў змяненні відавога складу фаўны. Сучасны склад. Акліматызаваныя віды. Прамысловыя жывёлы. Жывёльны свет лясоў, вадаёмаў і ўзбярэжжаў, балот і заліўных лугоў, палёў і лугоў, пасяленняў чалавека. Гаспадарчае значэнне. Зоагеаграфічнае раянаванне Беларусі. Праблемы выкарыстання і аховы жывёльнага свету Беларусі.

Ахова прыроды

Прыродаахоўнае заканадаўства. Ахова нетраў, паветра, водаў, глеб, раслін і жывёл. Ахова ландшафтаў. Тыпы прыродаахоўных тэрыторый Беларусі. Прыродныя нацыянальныя паркі і запаведнікі: Белавежская пушча, Браслаўскі, Нарачанскі, Прыпяцкі, Бярэзінскі, Палескі. Заказнікі і помнікі прыроды рэспубліканскага і мясцовага значэння. Перспектывы развіцця сеткі прыродаахоўных аб’ектаў. Чырвоная кніга Беларусі.

Прыроднае раянаванне

Фізіка-геаграфічнае раянаванне. Прыродныя комплексы ў межах Беларусі. Фізіка-геаграфічныя падзоны, правінцыі, акругі і раёны. Ландшафты. Занальныя і правінцыяльныя асаблівасці ландшафтаў. Ландшафтнае раянаванне. Антрапагенныя ландшафты.

Паазёрская правінцыя, Заходне-Беларуская правінцыя, Усходне-Беларуская правінцыя, Перадпалеская правінцыя, Палеская правінцыя: межы, агульная характарыстыка прыродных умоў і рэсурсаў. Выкарыстанне прыродных рэсурсаў і ахова прыроды.

Карысныя выкапні. Састаў, умовы залягання, утварэння і магчымасці выкарыстання. Гаручыя карысныя выкапні: нафта і спадарожны газ, буры вугаль, гаручыя сланцы і торф. Металічныя карысныя выкапні: жалезныя руды, баксіт-даўсанітавыя руды, праяўленні каляровых металаў, рэдкіх і рэдказямельных элементаў, золата. Неметалічныя карысныя выкапні: горна-хімічная сыравіна і будаўнічыя матэрыялы. Каменныя і калійныя солі, гіпс і ангідрыт, фасфарыты, даламіты, сапрапелі, трэпелы і апокі. Цэментавая і гліністая сыравіна: крэйда, мергель, лёгкаплаўкія, вогнетрывалыя і тугаплаўкія гліны, каалін, гліністая вохра. Шкляныя і фармовачныя пяскі. Будаўнічы камень: граніты, дыярыты, дэвонскія даламіты, ледавіковыя валуны. Цагельныя гліны, будаўнічыя пяскі, пясчана-жвіравыя сумясі. Бурштын, алмазы, графіт, мароны дуб. Вадкія карысныя выкапні: прэсныя і мінеральныя падземныя воды, металаносныя расолы. Экалагічныя праблемы пошукаў і здабычы карысных выкапняў.

3. Гістарычная геаграфія насельніцтва

Старажытнейшае насельніцтва на тэрыторыі сучаснай Беларусі ў эпоху старажытнакаменнага веку. Праблемы міграцыі і аўтахтоннасці. Змена этнічнага складу насельніцтва ў эпоху бронзы. Перадумовы фарміравання беларускага этнасу ў раннім сярэднявеччы. Рассяленне славян на тэрыторыі Беларусі. Фарміраванне першапачатковых усходне-славянскіх этнічных супольнасцей: дрыгавічоў, радзімічаў, крывічоў. Праблемы каланізацыі і заселенасці краіны ў сярэднявеччы.

З’яўленне на беларускіх землях пасяленняў яўрэяў, татараў, рускіх, палякаў, літоўцаў, латышоў і інш. Становішча, заняткі гэтых нацыянальных супольнасцей і іх узаемаадносіны з мясцовым беларускім насельніцтвам. Лакалізацыя населеных пунктаў, іх тыпы і функцыі: горад, мястэчка, вёска, сяло, фальварак, засценак, аколіца, хутар, двор, сядзіба і інш. Карта населеных пунктаў Беларусі ў 13-16 ст.

Дэмаграфія. Змены ў тапаграфіі населеных пуктаў рэгіёнаў да 19 стагоддзя. Карта населеных пунктаў Беларусі ў 19-21 ст.

Асаблівасці працэсу ўзнаўлення насельніцтва краіны. Полаўзроставая і сямейная структура, яе тэрытарыяльная дыферэнцыяцыя.

Міграцыйная рухомасць насельніцтва. Формы і напрамкі знешніх і ўнутраных міграцый.

Сучасныя экалагічныя міграцыі. Інтэлектуальныя страты ў выніку павялічэння эміграцыі.

4. Гістарычная эканамічная геаграфія

Гаспадарчыя заняткі насельніцтва Беларусі ў дагістарычны час і ў сярэднявеччы.Земляробства. Сістэмы земляробства. Жывёлагадоўля. Уплыў прыродна-кліматычных і сацыяльна-эканамічных фактараў на развіццё земляробства і жывёлагадоўлі.

Прамысловыя і рамесныя заняткі.Здабываючыя промыслы: збіральніцтва, рыбалоўства, паляўніцтва, пчалярства, лясныя і лесахімічныя промыслы. Рамёствы: ткацтва, вышыўка, кавальства, дрэваапрацоўка, ганчарства, пляценне, скураныя рамёствы і інш. Іх роля і месца ў быце беларусаў. Гандаль і гандлёвыя сувязі. Дарогі і камунікацыйныя шляхі. Гаспадарчая спецыялізацыя рэгіёнаў Беларусі. Развіццё і геаграфічнае размяшчэнне прамысловай вытворчасці рэгіёнаў Беларусі (рамесныя майстэрні, мануфактуры, фабрыкі, заводы).

5. Гістарычная палітычная геаграфія

Палітычныя, культурныя, этнічныя межы на тэрыторыі Беларусі ў дагістарычны час. Тэрытарыяльна-палітычныя аб’яднанні – пляменныя саюзы (“княжэнні”) крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў. Адміністрацыйны падзел краіны ў 9-13 стагоддзях. Княствы, землі. Адміністрацыйная сітуацыя на Беларусі ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай:княствы, намесніцтвы, ваяводствы, паветы, староствы. Адміністрацыйная сітуацыя на Беларусі ў часы Расійскай імперыі: губерніі, генерал-губернатарствы, уезды, воласці. Беларускія землі ў складзе БНР, ССРБ, РСФСР, буржуазнай Польшчы. Першае і другое ўзбуйненне БССР. Акругі, раёны, абласны падзел. Сучасны адміністрацыйна- тэрытарыяльны падзел Беларусі.

Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі»
Дзённая форма атрымання адукацыі

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін					Самастойная работа	Метадычныя дапаможнікі ,сродкі навучання	Літаратура	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінарскія заняткі	Самастойная кіруемая работа					
7 семестр										
1	**Гістарычная геаграфія Беларусі – спецыяльная гістарычная дысцыпліна.**	**2**		**2**			**8**	Мульцімедыйныя прэзентацыі, відэяматэрыял.	[1;2;3;4; 5]	Тэсціраванне Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка мульцімедыйных матэрыялаў
1.1	1. Прадмет,змест і задачы вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі». 2. Асноўныя элементы, метады і крыніцы гістарычнай геаграфіі. 3. Развіццё гістарычнай геаграфіі Беларусі як навуковай дысцыпліны. 4.Узаемасувязь гістарычнай	2		2			8			

	геаграфіі з сумежнымі навукамі: гісторыяй, геаграфіяй, археалогіяй, этналогіяй, антрапалогіяй, біялогіяй.									
2.	**Гістарычная фізічная геаграфія.**	**4**		**8**		**14**		Мульцімедыйныя прэзентацыі, відэяматэрыял.	[1;2;3;4; 5]	Тэсціраванне Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка мульцімедыйных матэрыялаў
2.1	1 Рэльеф Беларусі. 2 Клімат Беларусі. 3 Унутраныя воды Беларусі. 4 Глебавае покрыва Беларусі.	**2**		**4**		8				
2.2	1 Расліннасць Беларусі. 2 Жывёльны свет Беларусі.			**2**	**2л**	4				
2.3	1 Ахова прыроды Беларусі. 2 Прыроднае раянаванне Беларусі. 5 Карысныя выкапні Беларусі.	**2**		**2**		2				
3	**Гістарычная геаграфія насельніцтва**	**4**		**6**			**.10**	Мульцімедыйныя прэзентацыі, відэяматэрыял		Тэсціраванне Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка мульцімедыйных матэрыялаў
3.1	1.Старажытнейшае насельніцтва на тэрыторыі сучаснай Беларусі ў	**2**		**2**			2			

	эпоху старажытнакаменнага веку. 2.Змена этнічнага складу насельніцтва ў эпоху бронзы. 3. Перадумовы фарміравання беларускага этнасу ў раннім сярэднявеччы. 4. Рассяленне славян на тэрыторыі Беларусі. Фарміраванне першапачатковых усходне-славянскіх этнічных супольнасцей: дрыгавічоў, радзімічаў, крывічоў.									
3.2	1 Праблемы каланізацыі і заселенасці краіны ў сярэднявеччы. З’яўленне на беларускіх землях пасяленняў яўрэяў, татараў, рускіх, палякаў, літоўцаў, латышоў і інш. 2 Лакалізацыя населеных пунктаў, іх тыпы і функцыі: горад, мястэчка, вёска, сяло, фальварак, засценак, аколіца, хутар, двор, сядзіба і інш. 3 Карта населеных пунктаў Беларусі ў 13-16 ст. Дэмаграфія. Змены ў тапаграфіі населеных пуктаў рэгіёнаў да 19 стагоддзя.			**2**			4		[1;2;3;4;5]	
3.3	1 Карта населеных пунктаў Беларусі ў 19-21 ст. 2 Асаблівасці працэсу ўзнаўлення насельніцтва краіны. Полаўзроставая і сямейная структура, яе тэрытарыяльная дыферэнцыяцыя. 3 Міграцыйная рухомасць насельніцтва. Формы і напрамкі	**2**		**2**			4			

	знешніх і ўнутраных міграцый. 4 Сучасныя экалагічныя міграцыі. Інтэлектуальныя страты ў выніку павялічэння эміграцыі.								
4.	**Гістарычная эканамічная геаграфія**	**4**		**8**			**.10**	Мульцімедыйныя прэзентацыі, відэяматэрыял	[1;2;3;4; 5]	Тэсціраванне Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка мульцімедыйных матэрыялаў
4.1	1 Гаспадарчыя заняткі насельніцтва Беларусі ў дагістарычны час і ў сярэднявеччы. 2 Земляробства. Сістэмы земляробства. **3** Жывёлагадоўля. Уплыў прыродна-кліматычных і сацыяльна-эканамічных фактараў на развіццё земляробства і жывёлагадоўлі.	**2**		**2**			2			
4.2	1 Прамысловыя і рамесныя заняткі. 2 Здабываючыя промыслы: збіральніцтва, рыбалоўства, паляўніцтва, пчалярства, лясныя і лесахімічныя промыслы. **3** Рамёствы: ткацтва, вышыўка, кавальства, дрэваапрацоўка, ганчарства, пляценне, скураныя рамёствы і інш. Іх роля і месца ў быце беларусаў.	**2**		**2**			2			

4.3	1 Гандаль і гандлёвыя сувязі. **2** Дарогі і камунікацыйныя шляхі.					**2с**	2		
4.4	1 Гаспадарчая спецыялізацыя рэгіёнаў Беларусі. **2** Развіццё і геаграфічнае размяшчэнне прамысловай вытворчасці рэгіёнаў Беларусі (рамесныя майстэрні, мануфактуры, фабрыкі, заводы).			**2**			4		
5.	**Гістарычная палітычная геаграфія**	**4**		**4**			**.10**	Мульцімедыйныя прэзентацыі, відэяматэрыял	[1;2;3;4; 5]	Тэсціраванне Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка мульцімедыйных матэрыялаў
5.1	1 Палітычныя, культурныя, этнічныя межы на тэрыторыі Беларусі ў дагістарычны час. 2 Тэрытарыяльна-палітычныя аб’яднанні – пляменныя саюзы (“княжэнні”) крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў. 3 Адміністрацыйны падзел краіны ў 9-13 стагоддзях. Княствы, землі. 4 Адміністрацыйная сітуацыя на Беларусі ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай: княствы, намесніцтвы, ваяводствы, паветы, староствы. **5** Адміністрацыйная сітуацыя на	**2**		**2**			6			

	Беларусі ў часы Расійскай імперыі: губерніі, генерал-губернатарствы, уезды, воласці.								
5.2	1 Беларускія землі ў складзе БНР, ССРБ, РСФСР, буржуазнай Польшчы. 2 Першае і другое ўзбуйненне БССР. Акругі, раёны, абласны падзел. **3** Сучасны адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел Беларусі.	**2**		**2**			4			
	Усяго гадзін	**18**		**26**	**2 л.**	**2 с.**	**52**			**Залік**

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. Козловская, Л.В. Социально-экономическая география Беларуси. Курс лекций в трёх частях / Л.В. Козловская – Мн., 2002-2005.

2. Локотко, А. И. Маршруты белорусского туризма: историко-культурные ландшафты Беларуси / А. И. Локотко. – Минск : Беларус. навука, 2018. – 319 с.

3. Максимов, С. В. Очерки о белорусской земле / С. В. Максимов. – М : Индрик, 2018. – 576 с.

4. Панов, С. В. История Беларуси с древнейших времен до начала XXI века в вопросах и ответах / С. В. Панов. – Минск : Аверсэв, 2018. – 236 с.

Дадатковая

5. Гісторыка-этнаграфічныя і дэмаграфічныя аспекты даследавання сям'і: вынікі, праблемы, перспектывы / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад.: В. В. Яноўская, Р. У. Зянюк ; рэдкал.: В. В. Даніловіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 2018. – 183 с.

6. Локотко, А. И. Цвета и легенды родных просторов / А. И. Локотко. – Минск : Беларус. навука, 2017. – 150 с.

7. Локотко, А. И. Мелодии и летопись эпох : по страницам истории белорусской культуры / А. И. Локотко. – Минск : Беларус. Энцыкл., 2018. – 165 с.

РЭКАМЕНДАВАНЫЯ МЕТАДЫ (ТЭХНАЛОГІІ) НАВУЧАННЯ

Асноўнымі метадамі (тэхналогіямі) навучання, якія адэкватна адпавядаюць мэтам навучання методыкі выкладання гісторычнай геаграфіі, з’яўляюцца: камунікатыўныя тэхналогіі, заснаваныя на актыўных формах і метадах навучання; праблемнае навучанне (праблемнае выкладанне, часткова-пошукавы і даследчы метады).

Патрабаванні да выканання самастойнай работы студэнтаўе па вучэбнай дысцыпліне «Гістарычная геаграфія Беларусі»

№ п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін	Заданне	Формы выканання
1.	**Гістарычная геаграфія Беларусі – спецыяльная гістарычная дысцыпліна.**	**8**	Састаўленне свабоднага тэматычнага канспекта па наступных пытаннях 1. Прадмет,змест і задачы вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі». 2. Асноўныя элементы, метады і крыніцы гістарычнай геаграфіі. 3. Развіццё гістарычнай геаграфіі Беларусі як навуковай дысцыпліны. 4.Узаемасувязь гістарычнай геаграфіі з сумежнымі навукамі: гісторыяй, геаграфіяй, археалогіяй, этналогіяй, антрапалогіяй, біялогіяй	Аналіз літаратуры. Састаўленне свабоднага канспекта
2.	**Гістарычная фізічная геаграфія.**	**14**	Састаўленне свабоднага тэматычнага канспекта па наступных пытаннях 1 Рэльеф Беларусі. 2 Клімат Беларусі.. 3 Унутраныя воды Беларусі. 4 Глебавае покрыва Беларусі. 5 Расліннасць Беларусі. 6 Жывёльны свет Беларусі. 7 Ахова прыроды Беларусі. 8 Прыроднае раянаванне Беларусі. 9 Карысныя выкапні Беларусі.	Аналіз літаратуры. Састаўленне свабоднага канспекта.
3	**Гістарычная геаграфія**	**10**	Састаўленне свабоднага тэматычнага канспекта па наступных пытаннях	Аналіз літаратуры. Састаўленне свабоднага

	насельніцтва.		1.Старажытнейшае насельніцтва на тэрыторыі сучаснай Беларусі ў эпоху старажытнакаменнага веку. 2.Змена этнічнага складу насельніцтва ў эпоху бронзы. 3. Перадумовы фарміравання беларускага этнасу ў раннім сярэднявеччы. 4. Рассяленне славян на тэрыторыі Беларусі. Фарміраванне першапачатковых усходне-славянскіх этнічных супольнасцей: дрыгавічоў, радзімічаў, крывічоў. 5. Праблемы каланізацыі і заселенасці краіны ў сярэднявеччы. З'яўленне на беларускіх землях пасяленняў яўрэяў, татараў, рускіх, палякаў, літоўцаў, латышоў і інш. 6. Лакалізацыя населеных пунктаў, іх тыпы і функцыі: горад, мястэчка, вёска, сяло, фальварак, засценак, аколіца, хутар, двор, сядзіба і інш. 7. Карта населеных пунктаў Беларусі ў 13-16 ст. Дэмаграфія. Змены ў тапаграфіі населеных пуктаў рэгіёнаў да 19 стагоддзя. 8. Карта населеных пунктаў Беларусі ў 19-21 ст. 9. Асаблівасці працэсу ўзнаўлення насельніцтва краіны Міграцыйная рухомасць насельніцтва. Формы і напрамкі знешніх і ўнутраных міграцый. 10. Сучасныя экалагічныя міграцыі. Інтэлектуальныя страты ў выніку павялічэння эміграцыі.	канспекта
4	**Гістарычная эканамічная геаграфія.**	**10**	Састаўленне свабоднага тэматычнага канспекта па наступных пытаннях 1 Гаспадарчыя заняткі насельніцтва Беларусі ў дагістарычны час і ў сярэднявеччы. 2 Земляробства. Сістэмы земляробства. 3 Жывёлагадоўля. жывёлагадоўлі. 4 Прамысловыя і рамесныя заняткі. 5 Здабываючыя промыслы..	Аналіз літаратуры. Састаўленне свабоднага канспекта

			6 Рамёствы. Іх роля і месца ў быце беларусаў. 7 Гандаль і гандлёвыя сувязі. Дарогі і камунікацыйныя шляхі. 8 Гаспадарчая спецыялізацыя рэгіёнаў Беларусі.	
5	**Гістарычная палітычная геаграфія.**	**10**	Састаўленне свабоднага тэматычнага канспекта па наступных пытаннях 1 Палітычныя, культурныя, этнічныя межы на тэрыторыі Беларусі ў дагістарычны час. 2 Тэрытарыяльна-палітычныя аб’яднанні – пляменныя саюзы (“княжэнні”) крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў. 3 Адміністрацыйны падзел краіны ў 9-13 стагоддзях. Княствы, землі. 4 Адміністрацыйная сітуацыя на Беларусі ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай. 5 Адміністрацыйная сітуацыя на Беларусі ў часы Расійскай імперыі: губерніі, генерал-губернатарствы, уезды, валасці. 6 Беларускія землі ў складзе БНР, ССРБ, РСФСР, буржуазнай Польшчы. 7 Першае і другое ўзбуйненне БССР. Акругі, раёны, абласны падзел. 8 Сучасны адміністрацыйна- тэрытарыяльны падзел Беларусі.	Аналіз літаратуры. Састаўленне свабоднага канспекта
	Усяго гадзін	**52**		

Патрабаванні да самастойнай кіруемай работы студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне «Гістарычная геаграфія Беларусі»

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны выкарыстоўваюцца наступныя метады арганізацыі самастойнай кіруемай работы студэнтаў: тэсціраванне; індывідуальныя практычныя заданні з кансультацыямі выкладчыка; падрыхтоўка дыдактычных матэрыялаў; падрыхтоўка камп'ютэрных прэзентацый; рэфераты па індывідуальных тэмах.

Кантроль самастойнай кіруемай работы студэнтаў ажыццяўляецца ў выглядзе: кантрольнай работы; пісьмовай працы, тэсціравання; індывідуальных гутарак па выніках выканання задання.

Патрабаванні да самастойнай кіруемай работы студэнтаў
па вучэбнай дысцыпліне «Гістарычная геаграфія Беларусі»
»

№ п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін	Заданне	Формы выканання
1.2.2	**Гістарычная фізічная геаграфія** 1 Расліннасць Беларусі. 2 Жывёльны свет Беларусі.	2л	**Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучаным вучэбным матэрыяле на ўзроўні пазнавання:** складанне тэматычнай падборкі літаратурных крыніц, інтэрнэт-крыніц па акрэсленых тэмах.	Тэматычная падборка і складанне анататацыі да літаратурных крыніц, інтэрнэт-крыніц па акрэсленых тэмах.
			Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: падрыхтоўка інтэлект картаў па акрэсленых тэмах.	Інтэлект-карты па акрэсленых тэмах.
			Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў : распрацоўка тэстаў па акрэсленых пытаннях	Тэсты па акрэсленых тэмах.
1.4.3	**Гістарычная эканамічная геаграфія Беларусі** 1 Гандаль і гандлёвыя сувязі. 2 Дарогі і камунікацыйныя шляхі.	2с	**Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучаным вучэбным матэрыяле на ўзроўні пазнавання:** складанне тэматычнай падборкі літаратурных крыніц, інтэрнэт-крыніц па акрэсленых тэмах.	Тэматычная падборка і складанне анатацыі да літаратурных крыніц, інтэрнэт-крыніц па акрэсленых тэмах.
			Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: падрыхтоўка інтэлект картаў па акрэсленых тэмах	Інтэлект-карты па акрэсленых тэмах
			Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў : распрацоўка тэстаў па акрэсленых пытаннях	Тэсты па акрэсленых тэмах.
	Усяго	**4**		

Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі

Для дыягностыкі кампетэнцый выкарыстоўваецца дыягнастычны інструментарый.

Вусная форма: гутарка, даклады-прэзентацыі на семінарах, вусны залік.

Пісьмовая форма: тэсты, кантрольнае апытванне, тэставы кантроль засваення асобных раздзелаў і тэм курса.

Вусна-пісьмовая форма: справаздача па аўдыторных заданнях з іх вуснай абаронай; справаздача па заданням, выкананым у працэсе самастойнага вывучэння, з іх вуснай абаронай; залік.

Крытэрыі ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне

№ п / п	Ацэнка крытэрыя	Крытэрыі ацэнкі
1	Залічана	Сістэмазаваныя, глыбокія і дастатковыя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку і на замежнай мове), граматныя, лагічна правільныя адказы на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; добрае валоданне інструментарыям вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць у пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач; наяўнасць здольнасці да самастойнага і творчага вырашэння складаных праблем ў нестандартнай сітуацыі; поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне; уменне свабодна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні другіх дысцыплін; творчая самастойная работа на семінарскіх занятках, актыўны творчы удзел у групавых абмеркаваннях, высокі узровень культуры выканання заданняў.
2	Не залічана	Недастаткова поўны аб'ём ведаў па вучэбнай праграме ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне; засваенне часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне; выкарыстанне навуковай тэрміналогі і адказ на пытанні з істотнымі, лагічнымі памылкамі; слабае валоданне інструментарыям вучэбнай дысцыпліны, некампетэнтнасць ў вырашэнні стандартных (тыпавых) задач; няўменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і напрамках вывучаемай вучэбнай дысцыпліны; пасіўнасць на семінарскіх занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.

Пытанні да заліку па вучэбнай дысцыпліне «Гістарычная геаграфія Беларусі»

1. Прадмет,змест і задачы вучэбнай дысцыпліны «Гістарычная геаграфія Беларусі».
2. Асноўныя элементы, метады і крыніцы гістарычнай геаграфіі.
3. Развіццё гістарычнай геаграфіі Беларусі як навуковай дысцыпліны.
4. Узаемасувязь гістарычнай геаграфіі з сумежнымі навукамі: гісторыяй, геаграфіяй, археалогіяй, этналогіяй, антрапалогіяй, біялогіяй.
5. Агульныя рысы будовы паверхні Беларусі. Асноўныя ўзвышшы, раўніны і нізіны, рачныя даліны. Галоўныя фактары і ўмовы ўтварэння рэльефу Беларусі.
6. Сучасныя рэльефаўтваральныя працэсы. Асноўныя генетычныя тыпы рэльефу: ледавіковы, водна-ледавіковы, азёрна-ледавіковы, алювіяльны, азёрна-алювіяльны, флювіяльны, суфазійна-карставы, эолавы, азёрна-балотны, схілавы, гравітацыйны, тэхнагенны. Занальныя рысы рэльефу. Геамарфалагічнае раянаванне.
7. Вобласці Беларускага Паазер’я, Цэнтральна-беларускіх краявых ледніковых узвышшаў і град (Заходне і Ўсходне-Беларуская падвобласці), раўнін і нізін Перадпалесся, нізін Палесся. Рэльеф абласцей і геамарфалагічных раёнаў.
8. Гаспадарчае значэнне рэльефу.
9. Агульныя рысы клімату Беларусі. Кліматаўтваральныя працэсы і фактары.
10. Тыпы паветранных масаў, іх паўтаральнасць. Цыкланічная і антыцыкланічная дзейнасць. Пераважаючыя напрамкі вятроў.
11. Цеплавы рэжым Беларусі.
12. Гідраграфічная сетка і водныя рэсурсы Беларусі.
13. Каналы і іх выкарыстанне. Тыпы каналаў. Перспектывы будаўніцтва новых каналаў.
14. Азёры, іх колькасць і размяшчэнне.
15. Вадасховішчы і сажалкі, іх гаспадарчае значэнне і ўплыў на навакольнае асяроддзе.
16. Падземныя воды. Артэзіянскія басейны на тэрыторыі Беларусі.
17. Фактары і працэсы глебаўтварэння на тэрыторыі Беларусі. Механічны склад глеб. Класіфікацыя глеб.
18. Гісторыя фарміравання раслiннага покрыва. Сучасны склад флоры.
19. Прыроднае раслiннае покрыва Беларусі. Тыпы раслiннасці (занальная, інтразанальная, азанальная).
20. Лясны тып расліннасці.

21. Лугавы тып раслiннасцi.
22. Балотная раслiннасць.
23. Водная раслiннасць.
24. Жывёльны свет. Агульная характарыстыка. свету Беларусi.
25. Ахова прыроды
26. Прыроднае раянаванне.
27. Карысныя выкапнi.
28. Старажытнейшае насельнiцтва на тэрыторыi сучаснай Беларусi ў эпоху старажытнакаменнага веку.
29. З'яўленне на беларускiх землях пасяленняў яўрэяў, татараў, русскiх, палякаў, лiтоўцаў, латышоў i iнш.
30. . Карта населеных пунктаў Беларусi ў 13-16 ст. Дэмаграфiя. Змены ў тапаграфii населеных пуктаў рэгiёнаў да 19 стагоддзя.
31. Карта населеных пунктаў Беларусi ў 19-21 ст.
32. Сучасныя экалагiчныя мiграцыi. Iнтэлектуальныя страты ў вынiку павялiчэння эмiграцыi.
33. Гаспадарчыя заняткi насельнiцтва Беларусi ў дагiстарычны час i ў сярэднявеччы.
34. Прамысловыя i рамесныя заняткi.Здабываючыя промыслы: збiральнiцтва, рыбалоўства, паляўнiцтва, пчалярства, лясныя i лесахiмiчныя промыслы.
35. Рамёствы: ткацтва, вышыўка, кавальства, дрэваапрацоўка, ганчарства, пляценне, скураныя рамёствы i iнш. Iх роля i месца ў быце беларусаў.
36. Гандаль i гандлёвыя сувязi. Дарогi i камунiкацыйныя шляхi.
37. Гаспадарчая спецыялiзацыя рэгiёнаў Беларусi. Развiццё i геаграфiчнае размяшчэнне прамысловай вытворчасцi рэгiёнаў Беларусi (рамесныя майстэрнi, мануфактуры, фабрыкi, заводы).
38. Палiтычныя, культурныя, этнiчныя межы на тэрыторыi Беларусi ў дагiстарычны час.
39. Адмiнiстрацыйны падзел краiны ў 9-13 стагоддзях. Княствы, землi.
40. Адмiнiстрацыйная сiтуацыя на Беларусi ў часы ВКЛ i Рэчы Паспалiтай: княствы, намеснiцтвы, ваяводствы, паветы, староствы.
41. Адмiнiстрацыйная сiтуацыя на Беларусi ў часы Расiйскай iмперыi: губернii, генерал-губернатарствы, уезды, воласцi.
42. Беларускiя землi ў складзе БНР, ССРБ, РСФСР, буржуазнай Польшчы. Першае i другое ўзбуйненне БССР. Акругi, раёны, абласны падзел.
43. Сучасны адмiнiстрацыйна- тэрытарыяльны падзел Беларусi.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ

Назвае вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб змяненнях у змесце вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з вызначэннем даты і нумара пратакола)
Гісторыя Беларусі	Кафедра гісторыі Беларусі і славянскіх народаў	Узгоднена	Пратакол № 7 ад 26.03.2024 г.